

[På Guds ord och instiftelse](#), ML

[Nattvardens när och hur](#), SB

[Lutherord om konsekrationen](#)

[Det är lättare för en kamel...](#) (K), EH

[Djävulens hemvist](#) (K), EH

[\[Register\]](#) [\[Årgångar\]](#) [\[Föregående nr\]](#) [\[Nästa nr\]](#)

På Guds ord och instiftelse

Luther i Konkordieformelns art. VII Om den heliga nattvarden

”På samma sätt” säger Luther, ”talar och bekänner jag även om altarets sakrament, att där äts och dricks i sanning i bröd och vin Kristi lekamen och blod med munnen, även om de som utdelar sakramentet, eller de som tar emot det inte skulle tro eller på annat sätt missbruka det. Ty det grundar sig inte på människans tro eller otro, utan på Guds ord och instiftelse. Bara man inte tar sig för att först ändra och vantolka Guds ord och instiftelse, såsom de nuvarande sakramentsfienderna gör. Dessa har naturligtvis inget annat än bröd och vin, ty de har varken Guds ord eller instiftelse, utan har förvrängt och förändrat dessa efter sin egen inbillning.”

Doktor Luther, som förvisso framför andra förstått den Augsburgska bekännelsens rätta och egentliga mening och ständigt till livets slut hållit fast vid och försvarat den, har kort före sin död i sin sista bekännelse med stort nit upprepat sin tro om denna artikel, då han skriver på följande sätt: ”Jag anser dem alla vara av samma sort, dvs. sakramentariet och svärmare, som de också är, vilka inte vill tro att Herrens bröd i nattvarden är hans verkliga, naturliga lekamen, som den ogudaktige eller Judas tar emot med munnen lika väl som den helige Petrus och alla helgon. Den – säger jag – som inte vill tro detta, han må låta mig vara i fred och inte hoppas att ha något gemensamt med mig. Därmed punkt och slut.”

[Lutheranen 2/2002]

[Nattvardens ”hur”](#)

[Nattvardens ”när”](#)

[Nattvardens slut](#)

[Skall vi följa Skriften eller traditionen?](#)

Nattvardens när och hur

Under slutet av 1970-talet hade vi en del informella samtal om nattvarden med de då ledande i Lutherska bekännelsekyrkan (LBK). Vi förde fram vår tro att Kristi kropps

och blods närvaro i sakramentet börjar med läsandet av instiftelseorden, dvs. med konsekrationen, och varar till dess de konsekrerade elementen förtärts av nattvardsgästerna. LBK förklarade att denna vår uppfattning inte kunde tolereras i deras kyrka, om man drev det som en lära, dvs. något som på Skriftens grund måste tros. LBK ansåg att vi gick utöver Skriften. Nattvardstexterna behandlade enligt LBK inte frågan om ”när och hur”, utan det var något som vi hade läst in. Texterna säger bara att det bröd och vin som delas ut och tas emot är Kristi lekamen och blod. Det är nog och mer behöver vi inte veta, sades det.

Men tiden har gått och mycket har hänt sedan dess. År 1987 splittrades LBK. En grupp präster lämnade LBK framför allt för att de inte längre kunde omfatta LBK:s och WELS (Wisconsinsynoden i USA, som LBK står i kyrkogemenskap med) syn på instiftelseordens verkan i nattvarden. Den gick bl.a. ut på att när Jesus i dessa säger: ”Detta är min kropp, mitt blod” så är det inte säkert att det ”är” så, förrän vid själva kommunionen. Utbrytningen ledde så småningom till att vi fick ytterligare en luthersk frikyrka i vårt land: Evangelisk-Lutherska Bekännelsekyrkan. Men LBK är fortfarande medlemsmässigt störst.

Var står LBK i dag i nattvardsläran? Man talar inte så mycket om den i sina publikationer. Men uppfattningen att Skriften inte säger något om ”när och hur” tycks stå kvar. Det är i vart fall enligt WELS en öppen fråga, inte besvarad i Skriften och får därför inte upphöjas till lära. Det finns både inom WELS och LBK präster som personligen tror att Kristi kropps och blods närvaro inte är begränsat till mottagandes ögonblick utan börjar tidigare, ja, rent av med instiftelseordens läsande. Jag läste nyligen på nätet* en alldeles utmärkt artikel om nattvarden av en pastor John W. Berg i WELS. Där säger han bl.a.: ”När ätandet och drickandet blir ’visshetens ögonblick’ som försäkrar oss om Kristi kropps och blods närvaro, då är vi på synkretismens lösa sand som bygger på mänsklig handling och inte på Kristi ords fasta grund. Receptionism skapar osäkerhet och är ett steg på väg mot Genève.” (dvs. leder till kalvinism). *<http://www.angelfire.com/ny4/djw/lutherantheology.berg.html>

Är då verkligen nattvarden ”när och hur” en öppen fråga, utan någon avgörande betydelse? Vi skulle gärna vilja blåsa liv i den debatten igen, och det av flera skäl. Frågan tycks vara aktuell för många. Flera av våra läsare funderar över dessa frågor och undrar vad det egentligen är som gör att de lutherska frikyrkorna i vårt land inte kan enas i en så central lära som nattvarden, Nya förbundets heliga måltid. I ett öppet och ärligt meningsutbyte kan missförstånd och feltolkningar röjas ur vägen, fördomar punkteras. Linjerna kan klarna, vilket alltid är en fördel. Sist men inte minst kan det leda till att enighet uppnås.

Vi anser inte att den aktuella frågan om ”när och hur” är en öppen fråga, och orsaken till det framgår förhoppningsvis av fortsättningen på denna artikel. Vill någon

komma med synpunkter på vad som här sägs, går det bra att skicka insändare (inte alltför långa) till Lutheranens redaktion.

[^]

Nattvardens ”hur”

Låt oss börja med frågan: Hur blir brödet och vinet i nattvarden Kristi kropp och blod? Själva undret kan naturligtvis ingen förklara. Det är ett heligt mysterium som inte låter sig utforskas. Men vad som verkar undret ger oss Skriften besked om. Det är Kristi egna ord som vi har i hans instiftelse. På denna punkt är den lutherska bekännelsen otvetydigt klar. Konkordieformelns nattvardsartikel (VII), som skrevs bl.a. just för att lösa stridigheter som uppstått om konsekrationen, säger följande om instiftelseordens verkan:

Ty där man håller fast vid hans [Kristi] instiftelse, uttalar hans ord över brödet och kalken och sedan delar ut det välsignade brödet och vinet, där är Kristus själv genom de uttalade orden i kraft av den första instiftelsen verksam genom sitt ord, som han vill skall upprepas. - - -

Vidare skriver han [Luther]... ”Även om jag över alla bröd uttalade orden: Detta är Kristi lekamen, så skulle ingenting följa därav. Men när vi i enlighet med hans instiftelse och befallning i nattvarden säger: Detta är min lekamen, så är det hans lekamen, inte för vårt tals eller maktords skull, utan på grund därav att han bjudit oss säga och göra så och bundit sin befallning och sitt handlande vid våra ord. (SKB s. 623)

Vad som sägs här kan inte nog starkt uppmärksammas. De återger en syn på instiftelseorden som är minst sagt revolutionerande. Den medeltida kyrkans teologer hade under de sista 500 åren börjat ge filosofiska förklaringar till nattvardens under. Så hade man inte gjort tidigare utan nöjt sig med det gudomliga mysteriet. De två dominerande tanke skolorna under medeltiden, thomismen och nominalismen, utgick båda från föreställningen att det jordiska och begränsade inte kan rymma det oändliga och eviga (*finitum non capax infinitum*). Det innebar bl.a. att Kristus inte kunde vara i bröd och vin – en tankegång som Calvin och den reformerta reformationen senare hävdade mycket starkt. Den romerska kyrkan deklarerade vid ett koncilium år 1215 att brödet och vinet i nattvarden förvandlades till Kristi kropp och blod (transsubstantiation). Det var en filosofisk förklaring som bl.a. löste problemet med brödet och vinet, det jordiska och begränsade. Liknande resonemang präglade också synen på nattvardens instiftelseord och konsekrationen. Orden ansågs i sig inte ha någon egen gudomlig kraft. De var mänskliga ord och därför döda och kraftlösa ting. Undret verkades i stället av den Helige Ande genom en särskild skapad kraft.

Många nutida lutheraner har inte riktigt upptäckt i hur hög grad Luther och

reformationen innebar en fullständig uppgörelse med den medeltida skolastiken och dess filosofiska metod att definiera den kristna läran. Gud var inkarnationens, människoblivandets Gud. Jesus var både Gud och man i förening. Hans ord var både mänskliga och gudomliga, vilket för övrigt gäller för hela Skriften, som är ingiven av den Helige Ande. Kristendomens stora under var just att det gudomliga och himmelska rymdes i det jordiska. Med detta var Luther tillbaka i den gamla kyrkans syn som under århundraden legat begravd och bortglömd av medeltidens filosofiska och skolastiska tankebyggnader.

Synen på Ordets inneboende gudomliga kraft kom också att prägla den lutherska nattvardsläran på ett markant sätt. När Kristus vid nattvardens instiftelse gav befallningen: ”Gör detta”, så bad han sin kyrka att vid framtida nattvardsgångar ta bröd och vin och säga det han sade. ”Detta kan ju inte ske på annat sätt än genom att upprepa och återge instiftelseorden”, står det i Konkordieformeln (SKB. s. 624). Det innebär att Kristus lägger sina mäktiga skaparord i människors mun. När de på Kristi befallning uttalas av prästen i nattvarden, så har de precis samma makt och kraft som vid den första nattvarden. Det är ingen skillnad. Även här gäller Jesu ord: ”Den som lyssnar till er lyssnar till mig” (Luk. 10:16). Prästen har ingen egen makt, men Kristi ord i hans mun har en väldig makt: de ger vad de säger. Närvaron av Kristi kropp och blod åstadkoms vare sig av prästens eller av kommunikanternas tro eller handlingar, utan enbart av Kristi ord. Konsekrationen är en egen, av allt annat oberoende del av nattvardsfirandet. Den skapar själva sakramentet: ”Vår Herres Jesu Kristi sanna lekamen och blod under bröd och vin, oss kristna till att äta och dricka”, som det så pregnant står i Lilla katekesen.

Att det är Kristi mäktiga ord och inget annat som skapar sakramentet, framgår också av ett par andra saker som den lutherska bekännelsen understryker. 1.) Sakramenten förlorar inte sin verkan om de skulle råka handhas av ogudaktiga präster: ”Ty på grund av församlingens kallelse handlar de å Kristi vägnar, men inte å egna vägnar” (SKB. s. 179). 2.) Även ovärdiga och otroende tar i nattvarden med sin mun emot Kristi kropp och blod, ”dock inte till tröst och liv, utan till dom och förtappelse” (SKB. s. 520). Otron avkonsekrerar således inte elementen så att de blir bara bröd och vin, när de närmar sig munnen på en obotfärdig nattvardsgäst.

Ingen har väl under kyrkans historia skrivit så mycket och ingående om nattvarden som Luther. Det var dels hans egen djupa vördnad för och kärlek till sakramentet som drev honom, dels blev han tvungen till det på grund av alla svärmare och sakramentsförnekare som hade börjat härja. Den häftigaste dusten hade han med Zwingli.

Luther var skolad och väl insatt i den medeltida filosofins tankegångar. Men till hans storhet hör att han ifråga om den kristna läran konsekvent vägrade att låta sig styras

av filosofiska spekulationer och rationalistiska försök till lösningar. Vid de uppmärksammade samtalen i Marburg 1529 med Zwingli var Luthers huvudargument Jesu ord om nattvardsbrödet: ”Detta är min kropp.” I början av samtalen tog han en krita och skrev dessa ord med stora bokstäver på bordet framför sig. Gång på gång pekade han sedan på dem. Den humanistiskt skolade Zwingli, för vilken nattvardsfrågan i grunden var en mindre och inte kyrkoskiljande sak, hade svårt att förstå denna orubbliga envetenhet. Men för Luther var det texten, det nakna, bokstavliga Ordet som gällde.

[^]

Nattvardens ”när”

Eftersom instiftelseorden är ett Kristi maktord som läggs i prästens mun, så kan man också säga något om när undret sker att Kristus vilar på altarets bord. Det finns ett ”när”, som inte alls är oväsentligt för tron eller bara gagnar ett onyttigt och oandligt sysslande med spetsfundigheter.

Den mässa som Luther firade flödade av uttryck för att folket visste när den sakramentala närvaron började. ”Välsignad vare han som kommer, i Herrens namn, Hosanna i höjden”, sjöng man i Sanctus med tanke just på den Kristus som strax vid instiftelseordens läsande skulle komma i sakramentet. Instiftelseorden följdes av elevation (prästens upphöjande av det konsekrerade brödet och vinet), klockringning, korstecken, knäfall, uppsträckta händer och liknade ting – alltsammans uttryck för att nattvardens under nu hade skett. Det fanns hos kyrkbesökarna en för dagens lutheraner nästan ofattbart stor vördnad och hänförelse över Frälsarens ankomst i bröd och vin.

Nattvardens ”när” är enligt vår mening ingen öppen fråga som nattvardstexterna inte uttalar sig om. Tvärtom, de uttalar sig mycket tydligt om den saken. När Kristus om de välsignade elementen säger ”Detta är”, så är de vad han säger. Om man tror att Kristus är sann Gud som talar sanning, hur kan man då påstå något annat? Det vore ju att göra Kristus till en lögnare. Om hans ord inte är sanna vid nattvardens början, blir de ju inte mer sanna längre fram under själva kommunionen.

Ibland sägs: ”Ja, men Kristus har ju lovat att ge oss hans kropp och blod, när vi äter och dricker. Det är väl ändå det väsentliga som det är nog att tro. Det andra kan vi lämna därhän.” Resonemanget, som kan låta bestickande, är dock inte riktigt rätt. För det första är det faktiskt så att Skriften inte någonstans ger oss något löfte om att få Kristi kropp och blod, om vi samlas till nattvard och äter och dricker bröd och vin. Däremot står det klart och tydligt att Jesus om brödet och vinet i nattvarden säger: ”Detta är min kropp, mitt blod.” Det är själva sakramentet: Kristus offrad för oss, till syndernas förlåtelse. När blir det då ett sådant underbart sakrament? Givetvis när

Jesus säger det. Hans ord behöver inte en viss tid på sig för att förverkligas. Här gäller detsamma som vid skapelsen: ”Ty han sade och det blev till, han befalldes och det stod där” (Ps. 33:9) För det andra måste vi komma ihåg, att det är aldrig vi som bestämmer vad som är nog, lämpligt och meningsfullt att tro om nattvarden. Det bestäms helt och hållet av Kristus och vad han säger i sin instiftelse.

Under det trettiotal år som gått, sedan jag kom att omfatta Luthers nattvardslära (tidigare var jag s.k. ”receptionist” – det var mottagandets ögonblick som gällde), har jag mött åtskilliga som försökt förklara att ”Detta är” inte måste betyda ”Detta är just nu”, utan lika gärna kan syfta framåt mot en senare tidpunkt och allra senast vid själva kommunionen. Det ”kan” vara det, säger man, fast det vet vi inget om. Försöken att komma runt ”Detta är” har ibland varit patetiska och mycket långsökta. Jag har ofta frågat mig med viss förundran: Varför denna nästan skräckfyllda rädsla för att ”Detta är” verkligen är? Vad är det som är så förfärligt med denna i grunden enkla och barnsliga tro på Kristi ord?

En del har för sig att vi försöker fixera ett ”exakt ögonblick” för den sakramentala närvarons inträdande, ungefär som om vi med klocka i handen försöker bestämma sekunden när nattvardens under börjar. Men det är en fördom, en seglivad sådan verkar det som. Vi har aldrig någonsin försökt fastställa något ”exakt ögonblick” för realpresensens inträdande i nattvarden, utan tvärtom har vi avvisat det. Det enda vi säger är att när instiftelseorden är lästa över brödet och vinet, så är Kristi kropp och blod där. ”Välsignelsens bägare som vi välsignar, är det inte gemenskap med Kristi blod?” säger aposteln (1 Kor. 10:16). Mer än så kan vi inte säga. Inte heller Luther ägnade sig åt några tidsliga hårklyverier. I ett brev 1528 till bråkstaken Karlstadt, vänder han sig bestämt mot alla skolastiska spekulationer om under vilket ord eller vilken stavelse vid instiftelseordens läsande som närvaron inträdde.

Somliga vill framställa vår nattvardslära så bisarr och udda som möjligt för att sedan kunna anklaga oss för allehanda galenskaper. Men sådant visar bara att den egna argumenteringen är ganska svag.

[^]

Nattvardens slut

När är nattvarden slut? När alla har fått del av nattvardsgåvorna eller när allt det som konsekrerats har förtärts? Nattvarden varar, säger Luther ”tills alla har kommunicerat, tömt kalken, förtärt de konsekrerade oblaterna, folket har sänts åstad och altaret lämnats”. Han var mycket bestämd med att allt skulle förtäras, även det som någon gång blev över sedan alla fått sitt.

Frågan är då om det finns något stöd i Skriften för en sådan ordning. Är det bara en

god sed för att undvika missbruk av det invigda, eller bjuder oss Kristus att göra det? Som alla kan se talar instiftelseorden inte specifikt om det överblivna, men ändå får vi klar vägledning om vad vi skall göra. Det konsektrerade *är*, som vi har sett, Kristi kropp och blod. Det *är* sakrament. Och om detta sakrament säger Kristus en enda sak: att det är till för att ätas och drickas till syndernas förlåtelse. Vill vi göra som Kristus säger, så finns det bara en lösning på ”problemet” med det överblivna: att prästen eller någon annan ödmjukt och vördnadsfullt förtär det just som sakrament. Alla andra ordningar innebär nedvärdering av konsekrationen och missbruk av det konsektrerade. Men med ordningen att inte lämna något kvar slipper vi alla gagnlösa funderingar över vad det som sparats eller slängts är. Vi slipper alla frestelser till missbruk, såväl katolska som protestantiska, och inte minst slipper vi alla samvetsbetänkligheter.

Konsekvensen av detta, säger man ibland lite raljerande till oss, borde ju bli att man måste äta upp ”precis allt”, dvs. minutiöst och med förstoringsglas i hand spåra varje liten partikel. Men sådant ägnar vi oss inte åt. Vi lär t.ex. inte att man skall äta upp torkduken, om det skulle finnas spår av nattvardsvin på den. Varken vid nattvardens början eller vid dess slut ägnar vi oss åt några skolastiska spetsfundigheter. Vad det handlar om är givetvis vanlig naturlig förtäring av vad som synligt och uppenbart finns kvar på patenen eller i kalken.

Lutheraner har haft olika ritualer att markera måltidens slut, t.ex. att rengöra kalken med lite vatten eller (som Luther) med sköljvin som sedan dricks upp. Sådant hör givetvis till området för adiafora.

[^]

Skall vi följa Skriften eller traditionen?

Som goda lutheraner brukar vi bestämt hävda att Skriften står över vad kyrkomöten, biskopar och präster säger. Traditionen måste vika för Skriften som kyrkans högsta och enda norm. Vi brukar anklaga en del andra för att de sätter traditionen över Skriften. Men som lutheraner skall vi nog vara beredda att sopa också framför vår egen dörr och se till att olika ”lutherska” traditioner som vi vant oss vid inte blir viktigare än Skriften. Faran finns.

I nattvardsläran är många av oss uppvuxna i en pietistisk-luthersk tradition som står mycket främmande för den lära som vi här talar om. Den traditionen har präglats mer av Filip Melanchtons nattvardssyn än Luthers. Efter Luthers död stod det alltmer klart att Melanchton och hans lärjungar, filippisterna, gick en annan väg än Luther. De fruktade att Luthers starka tro på konsekrationen och hans realism i synen på brödet och vinet som identiska med Kristi kropp och blod skulle leda till ett återinförande av den romerska mässan. Tyngdpunkten kom därför att förskjutas från

konsekrationen till själva kommunionen. Det blev till sist den fullbordade nattvardsgången, som så att säga blev garantin för att Kristus varit närvarande i sakramentet. Så uppstod med tiden en fullfjädrad filippistisk tradition, som inte bara ville begränsa närvaron till mottagandets ögonblick, utan också göra den beroende av det. Och det blev den traditionen som via 1600-talets ortodoxi kom att dominera i de lutherska kyrkorna både i Europa och i Amerika ända in i våra dagar.

Jag var själv i yngre dagar filippist. Jag minns att jag på ett prästkonvent i Norrland spontant opponerade mig mot en kollega som sade något om elevation och tillbedjan av Kristus i sakramentet, och att det inte behövde vara fel. Jag anade genast farliga romerska och högkyrkliga tankegångar och bemötte honom med ungefär vad Pieper säger i sin dogmatik (som på denna punkt är klart filippistisk). Min kollega sade då stilla och försynt något om att jag kanske borde fundera lite mer över instiftelseorden och tänka på att Jesus inte sade: ”Detta kommer att bli om en stund”, utan: ”Detta är.” Det blev en tankeställare och början till en nyttig omprövning.

Vi måste våga ställa också vår lutherska tradition under ”Skriften allena”, så att vi inte okritiskt och aningslöst bygger vår kristna tro på den. Vi vet att många goda lutherska fäder har varit mer eller mindre filippistiska i nattvardsläran, kanske just för att de förlitat sig för mycket på ortodoxins män. Vi skall inte döma dem för hårt för det, men veta att allt som går under namnet ”luthersk” inte med nödvändighet är bibliskt.

Nattvarden är vår Herres Jesu Kristi stora gåva till kyrkan. Här fanns hela kristendomen sammanfattad som i en enda brännpunkt: Här möter vi inkarnationens nåderike och barmhärtige Gud. Här får vi del av det rena evangeliet, Kristi offer till liv och salighet för oss, på ett mirakulöst och underbart sätt. Här möter vi Ordet i all dess kraft. Allt är inbäddat i detta sakrament. Och här prövas vår bibelsyn, hur vi läser texterna, om den bokstavliga meningen skall få råda, eller om den skall förflyktigas eller tvingas vika för rationalistiska tolkningar.

Glädjande nog har alltfler under de senaste årtiondena börjat återupptäcka och återvända till den ”gnesio-” eller äktlutherska, bibliska nattvardsläran med all den vördnad, glädje och tacksamhet för nattvardens stora under som den för med sig. Än mer glädjande vore det, om de nya lutherska frikyrkorna kunde enas om den.

Staffan Bergman

[[Lutheranen 2/2002](#)]

Lutherord om konsekrationen

Konkordieboken hänvisar, förutom vad den själv säger i artiklarna om nattvarden, läsarna till Luthers många skrifter om nattvarden. Här följer några utdrag som särskilt berör konsekrationen.

— — —

Vi andas eller viskar inte över brödet, utan talar det gudomliga, allsmåttiga, himmelska och heliga orden som Kristus själv talade i nattvarden med sina heliga läppar och befallde oss att uttala.

(Mot de himmelska profeterna, 1525, LW 40:212)

Det är särskilt på två punkter som de [sakramentsförnekarna] angriper oss. Först säger de att det inte passar sig att Kristi kropp och blod är i brödet och vinet. För det andra är det inte nödvändigt. — — —

De säger alltså att det inte passar sig att Gud skulle göra så många underverk i sakramentet som han inte gör någon annanstans. Ty vad vi tror, att Kristi enda kropp är på hundra tusen ställen, varhelst brödet bryts, och att de stora benen där skulle vara gömda så att ingen ser eller känner dem, det anser de vara ett absurt och förskräckligt under. Men de förstår inte, att detta är tomma och onyttiga tankar. Ty om man skall mäta på det sättet, blir ingenting av skapelsen kvar. — — —

Ta till exempel orden som jag talar. Rösten är en enkel och ynklig sak och hör till det ringaste verk i skapelsen, inte mer än en vindpust. Så snart som munnen slutar tala är rösten borta och finns inte mer. Inget är mer svagt och förgängligt. Ändå är den så mäktig, att jag med min röst skulle kunna regera ett helt land. Hur kommer det sig att jag med ord fångar så många hjärtan? Jag har en liten röst, om det då finns några hundra eller tusen öron, så uppfattar ändå varje öra helt och fullt rösten. Jag fördelar den inte, så att varje öra får en del av den, utan vart och ett får den i sin helhet. Det ser svärmarna men håller det inte för att vara ett under. Ja, om vi aldrig hade sett det, skulle det vara största av under. Om nu min röst kan åstadkomma detta, så att den fyller alla öron, så att var och en får lika mycket av den som de andra, och mina ord sprids vitt omkring, skulle då inte Kristus kunna göra så mycket mer med sin kropp? Hur mycket lättare är det inte för en förhärligad kropp än för den fysiska rösten! — — —

När jag predikar evangeliet om Kristus, låter jag med min fysiska röst Kristus komma in i ditt hjärta, så att du i ditt inre kan göra dig en bild av honom. Om du nu rätt tror att ditt hjärta fattar ordet, och rösten därinne blir kvar, så säg mig, vad har du i hjärtat? Då måste du säga, att du har den sannfärdige Kristus, men inte att han sitter därinne såsom man sitter på en stol, utan som han sitter på Faderns högra sida. Hur det går till kan du inte veta, ditt hjärta känner emellertid tydligt att han förvisso är där, genom trons erfarenhet. Jag kan alltså åstadkomma detta igen, att denne ende Kristus genom rösten kommer in i många hjärtan, och att var och en som hör predikan och tar emot den, tar emot hela Kristus i sitt hjärta. Ty han låter sig inte delas i bitar, och ändå sprids han till alla trogna så att ett hjärta inte får mindre och tusen hjärtan inte mer än den ende Kristus. Det måste

vi alltid bekänna, och det är ett dagligt under. Det är verkligen ett stort under liksom här i sakramentet. Varför skulle det inte vara möjligt att han också lät sig utdelas i brödet?

Men vad händer när jag för in Kristus i hjärtat? Går det till som svärmarna tror, att han kliver ner på en stege och sedan klättrar upp igen? Kristus sitter fortfarande på Faderns högra sida, men också i ditt hjärta, den ende Kristus, som uppfyller himmelen och jorden. Jag predikar att han sitter på Guds högra sida och härskar över allt skapat, men också över synd, död, livet, världen, djävulen och änglarna. Om du tror det så har du ju honom redan i hjärtat. Alltså är ditt hjärta himmelen, inte i någon syn eller dröm utan i sanning. Ty där han är, där är du också, där bor och sitter han i ditt hjärta och likväl faller han inte ner från Guds högra sida. Sådant erfar och känner de kristna klart. Men somliga ser inte hur stort det är, att Kristus bor i hjärtat, ger sig själv helt och fullt åt varje hjärta och förmedlas av Ordet. Därför, den som kan tro detta har inte heller några svårigheter att tro att Kristi kropp och blod finns i sakramentet. — — —

Alltså, om den svaga mänskliga rösten förmår allt detta, att den första för in hela Kristus i öronen och därefter in i hjärtat på alla dem som hör och tror, skall det då vara så underligt att han blir bröd och vin? Är inte hjärtat mer subtilt och svårgripbart än brödet? Du försöker förmodligen inte fatta hur det går till... Men detta vet jag, att orden finns där: ”Tag och ät, detta är min kropp, utgiven för dig, gör detta till min åminnelse.” Om vi uttalar de orden över brödet, då är han verkligen närvarande, och ändå är det bara ord och röst som man hör. På samma sätt som han kommer in i hjärtat utan att göra ett hål i det, utan endast blir uppfattad genom Ordet och hörande, så kommer han också in i brödet utan att behöva göra något hål i det.

Låt oss ta ett annat exempel. Hur blev hans moder Maria havande? Det är alltid ett stort under när en kvinna blir havande genom en man, men Gud har förbehållit sig förmånen att bli född av en jungfru. Hur skall nu modern komma dithän? Hon vet ju inte av någon man (Luk. 1:34), och hela hennes kropp är tillsluten och ändå blir hon havande med ett naturligt barn av kött och blod. Är det inte ett större under här än i brödet och vinet? Varifrån kommer barnet? Ängeln Gabriel kommer med ordet: ”Se, du skall bli havande och föda en son etc.” (Luk. 1:31). Med dessa ord kommer Kristus inte bara in i hennes hjärta, utan också in i hennes kropp, när hon hör, fattar och tror det. Ingen kan säga annat än att kraften kommer genom Ordet. Man kan inte förneka faktum att hon på detta sätt blir havande genom Ordet, fast ingen vet hur det går till. På samma sätt är det med sakramentet också. *Ty så snart Kristus säger: Detta är min kropp, så är hans kropp där genom Ordet och den helige Andes kraft. Om Ordet inte är där, så är det bara vanligt bröd, men om orden kommer till, för de med sig vad de säger.* (Vår kurs.) — — —

Fastän Kristus är närvarande i allt skapat och jag skulle kunna finna honom i stenar, i eld, i vatten eller t.o.m. i ett rep, där han säkert också är, så vill han likväl inte att jag skall söka honom där vid sidan om Ordet och kasta mig i elden eller vattnet eller hänga mig i repet. Överallt finns han, men han vill inte att du skall leta efter honom överallt. Sök där Ordet är, så får du tag i honom på rätt sätt. Annars frestar du Gud och hänger dig åt avgudadyrkan. Därför har han förelagt oss en bestämd väg för att visa oss hur och var vi skall finna honom, nämligen Ordet. De som säger att det är opassande för Kristus att vara

i brödet och vinet, förstår och ser inte detta alls, eftersom de inte heller förstår vad Kristi rike är och att han sitter på Guds högsta sida. Om Kristus inte vore hos mig i fängelsehålan, i tortyr och död, hur skulle det då gå med mig? Men han är närvarande där genom Ordet, fast inte på samma sätt som här i sakramentet, där han genom Ordet binder sin kropp och sitt blod så, att också de tas emot kroppsligt i brödet och vinet... Återigen, liksom min röst kan nå många, hur mycket mer kan då inte Kristus ge sig själv hel och odelad i så många små stycken. — — —

Håll du fast vid att Kristus, som jag har sagt, genom Ordet gör allt detta, precis som alla otaliga under som han genom det dagligen gör. Skulle han inte då med samma kraft kunna göra också dessa under i sakramentet? Han har lagt sig själv i Ordet, och genom Ordet lägger han sig själv i brödet också. Om han kan tränga in i hjärta och ande och bo i själen, så måste det för honom vara mycket lättare att komma in i det materiella objektet, eftersom hjärtat är mer subtilt och svårgripbart. Men han behåller de mindre undren, för att genom dem påminna om de större. Ty att han kommer in i hjärtat genom tron är ett mycket större under än när han är närvarande i brödet... Men om vi vill följa och tänka på Gud efter förnuftet, så måste vi säga om tron också, att ingen människa kan tro, ty Gud övergår allt förnuft. För att sammanfatta säger vi: vad dessa människor ständigt talar om, att det inte är enligt förnuftet och därför är inte sant, vänder vi helt enkelt på och säger motsatsen: Guds ord är sanning, därför måste våra invändningar vara falska. Är det nödvändigtvis orimligt, bara för att det ser orimligt ut för dig och för att du tror att Ordet måste ha fel och att det är dina idéer som gäller?

Det andra argumentet som de drar fram är att det inte är nödvändigt [att tro detta under]. Så Kristus måste bli satt i skolan och läras upp, och den helige Ande har inte heller fattat saken rätt! Ty det är vad de säger: Om jag tror på Jesus Kristus som dog för mig, vad finns då för behov av att tro på ”en bakad Gud” [nattvardsbrödet]? Men vänta och se, han skall nog baka dem när tiden är inne, så att deras hudar fräser... Vill du undervisa Gud om vad som är nödvändigt och inte nödvändigt och få honom besluta efter din mening? Det är bättre för oss att vända på det och säga: Gud vill ha det så, och därför är våra invändningar felaktiga. Vem är du, som vågar tala mot det som Gud håller för nödvändigt? Du är en lögnare, men Gud är sann (Rom. 3:4). — — —

Därför skall du svara dessa opponenter: Vad har jag med det att göra, om det är nödvändigt eller inte? Gud vet mycket väl hur det skall vara eller varför det måste vara så. Om han säger att det är nödvändigt, så må alla skapade varelser tåga. Eftersom Kristus i sakramentet säger i klara ordalag: ”Tag, ät, detta är min kropp, etc.”, så är det min plikt att tro dessa ord lika fast som jag måste tro alla Kristi ord. Om han så bara räcker fram ett halmstrå och säger dessa ord, så skall jag tro det. Därför måste man tillsluta mun, ögon och alla sinnen och säga: ”Herre, du vet det bättre än jag.” Detsamma gäller om dopet: vattnet är dopet och i dopet är den Helige Ande. Så du skulle också kunna säga: ”Varför är det nödvändigt att döpa med vatten?” Men den Helige Ande säger det, hör du inte det? Här är Guds vilja och ord, håll dig till det och låt dina åsikter fara. — — —

Också jag själv har funderat mycket på om vad som är nödvändigt, och hur en så stor kropp kan finnas i ett så litet stycke bröd, och dessutom finnas där odelad och hel i varje

partikel. Men om de ser noga på ett litet vetekorn eller på en körsbärskärna, får de lära att uppföra sig. Ty varför livnär oss Gud med brödet, om han kunde göra det endast med Ordet, utan bröd? Varför skapar han inte människorna som han skapade Adam och Eva, på ett ögonblick? Men nu går han så långsamt tillväga, låter man och kvinna vara tillsammans och barnet måste fostras länge med möda och besvär. Men han säger: ”Vad rör det dig?” (Joh. 21:22). Jag skapade Adam och Eva så i början, nu vill jag inte göra det mer på det sättet. Jag lät en gång en son bli född av jungfrun, och inte heller det tänker jag göra fler gånger... Låt detta vara summan av det hela: Se till att du ger akt på Guds ord och förblir i det, som ett barn i vaggan. Släpper du på det ett ögonblick, så faller du ifrån. Detta är djävulens mål: att slita människor bort från det och få dem att mäta Guds vilja och gärningar med förnuftet. – – –

Låt oss bli kvar vid orden som de står: att Kristi kropp verkligen finns i brödet och hans blod i vinet. Det betyder inte att han inte är närvarande på andra ställen med sin kropp och sitt blod. Ty han är fullt närvarande med kropp och blod i de troendes hjärtan. Men det betyder att han vill göra oss förvissade om var och hur vi kan fatta honom. Det är Ordet som säger, att när du äter brödet, så äter du hans kropp för dig utgiven. Om inte Ordet fanns där, så skulle inte heller jag fästa något avseende vid brödet.

(Predikningar i Wittenberg över nattvarden 1526, LW 36:339-346)

Även om jag över alla bröd uttalade orden: Detta är min lekamen, så skulle ingenting följa därav. Men när vi i enlighet med hans instiftelse och befallning i nattvarden säger: ”Detta är min kropp”, så är det hans kropp, inte för vårt tals eller våra maktords skull, utan därför att han bjudit oss säga och göra så och bundit sin befallning och sitt handlande vid våra ord.

(Stora bekännelsen om Kristi nattvard, 1528, LW 37:184. Jfr SKB s. 623)

Om någon skulle hävda, att Kristus inte har befallt oss att uttala dessa ord: ”Detta är min kropp” i nattvarden, så svarar jag: Det är sant att det inte står i texten: ”Du skall uttala ’Detta är min kropp’”, och det finns ingen hand [inget OBS! i marginalen] som pekar på befallningen. Men jag skulle vilja se dem, de må vara hur djärva som helst, som vågar utelämna dessa ord som om de inte var befallda. Det står inte heller i texten: ”Du skall säga ’Tag och ät!’” Inte heller står det: ”Du skall ta brödet och välsigna det”, etc. Men låt oss se vem som vågar säga: ”Ta inte brödet och välsigna det”, eller: Säg inte ’Tag och ät!’” Påstår man verkligen att Kristus måste formulera dessa ord: ”Så skall du säga och göra”, bokstav för bokstav, och att det inte är nog med att han avslutningsvis säger. ”Gör detta till min åminnelse”? Om vi skall göra vad han gjorde, så måste vi verkligen ta brödet och välsigna det, bryta och dela ut det och säga ”Detta är min kropp”. Ty allt är inneslutet i befallningsordet ”Gör detta”, och vi får inte utelämna dessa ord. Ty S:t Paulus säger också att han har mottagit från Herren vad han meddelat oss (1 Kor. 11:23). Helt visst är detta befallningsord, och de tillåter inte oss att riva ut eller ändra en endaste punkt. – – –

Men när han sade: ”Gör detta” med sin egen befallning och sitt påbud så instruerade han oss att säga dessa ord i hans person och namn: ”Detta är min kropp”... Vi säger att hans

kropp, som för länge sedan skapats och blivit till, är närvarande, när vi säger: ”Detta är min kropp.” Ty Kristus befäller oss inte att säga: ”Låt detta bli min kropp” eller: ”Skapa min kropp där” utan: ”Detta är min kropp.”

(Stora bekännelsen om Kristi nattvard, 1528, LW 37:187)

Nu drar du återigen upp detta sorgliga ämne om ögonblick och närvaro i anslutning till vad papisterna säger att Kristi kropp är där vid sista stavelsen (av instiftelseorden) men inte före. Vi avvisar sådana tankar och föreskriver inte Gud något särskilt ögonblick eller någon tidpunkt, utan vi är helt enkelt nöjda med att vad Gud har sagt verkligen sker. Vi bryr oss inte heller om vilket ögonblick den spetälske blev ren när Jesus sade (Matt 8:3) ”Jag vill, bli ren”, utan det är nog att vi vet att han verkligen blev ren såsom Jesus sade. Likadant vet vi att den kunglige hovmannens son blev frisk (Joh. 4:50) när Kristus sade ”Gå, din son lever”, och det bekymrar oss inte vid vilken sekund eller i vilket ögonblick det hände. Och Lazarus blev levande såsom Kristi ord säger (Joh. 11:43): ”Lazarus, kom ut!” Vi lämnar åt okunniga människorna och onyttiga pratmakare frågan om han fick liv igen vid orden ”Kom” eller ”ut” eller ”Lazarus” och liknande frågeställningar.

Så säger vi också här, att brödet är Kristi kropp därför att Kristus säger ”Detta är min kropp”. Och vi lämnar det åt andra, åt ordvrängare, att strida om ögonblick och stunder. Vi har fått befallningen att tro att Guds ord är sant. Men vi behöver inte inveckla oss i frågan om vilket ögonblick eller hur de är sanna och uppfylls.

(Brev till Karlstadt 1528, WA Br. 4, 1214, 178 ff.)

Det skulle också vara en fin tolkning om prästen med elevationen inte gör något annat än åskådliggör orden: ”Detta är min kropp”, som om han med denna handling ville säga: Se, kära kristna, detta är den kropp som utgivits för er. Elevationen skulle på det sättet inte symbolisera något offer till Gud (som papisterna dåraktigt inbillar sig) utan vara en uppmaning till människor för att uppväcka deras tro, och detta i synnerhet då han eleverar brödet strax efter att dessa ord sagts: ”Detta är min kropp, utgiven för er.”

(Korta bekännelsen om det heliga sakramentet, 1544, LW 38:314)

Varifrån har du fått denna din besynnerliga fräckhet som gör att du inte avhåller dig från att handla så uppenbart illa? Du borde ha förstått, att det är skandalöst, när du blandar det överblivna vinet och brödet (som du säger) med vanligt vin och bröd. Vems exempel följer du då? Du inser uppenbarligen inte vilka farliga frågor som du tar upp, när du i ditt omåttligt höga förnuft hävdar att sakramentet upphör med utdelandet, med givandet och tagandet. Vill du kanske att man skall hålla dig för en zwinglian? Jag är böjd att tro att du redan har insjuknat i en sådan zwingliansk galenskap.

(Första brevet till Wolferinus, 1543, WA Br. 10, 3888, 22 ff.)

Visst har Dr Philippus riktigt skrivit att det inte är något sakrament utanför den sakramentala handlingen. Men ni avslutar den sakramentala handlingen alltför snabbt och abrupt. Vad ni uppnår med detta är att ni hålls för att överhuvudtaget inte ha något sakrament mer. Ty när en sådan förkortning av sakramentet sker, följer med nödvändighet att efter de uttalade eller sjungna orden (konsekrationen), som är den förnämsta och

mäktigaste handlingen i sakramentet, får ingen Kristi kropp och blod, eftersom handlingen upphört. En sådan definition frambesvärjer otaliga samvetsbekymmer och frågor i all oändlighet. – – –

Därför vill vi avgränsa tiden eller den sakramentala handlingen så: den börjar med begynnelsen av Herrens ord* (*ab initio orationis Dominicae*) och varar tills alla har kommunicerat, tömt kalken, förtärt de konsekrerade oblaterna, folket har sänts åstad och altaret lämnats. På detta sätt slipper vi alla betänkligheter och anstötligheter på grund av ändlösa stridsfrågor. Dr Philippus avgränsar den sakramentala handlingen mot vad som är utanför den, dvs. mot att sakramentet innesluts och bärs i procession. Han splittrar inte upp handlingen, och inte heller definierar han den så att den motsäger sig själv. Se därför till att om något blir över av sakramentet antingen några nattvardsgäster eller prästen själv och hans medtjänare tar emot det... Detta anser jag, och jag vet att också Philippus gör det.

(*Andra brevet till Wolferinus, 1543, WA Br. 10, 3894, 27 ff.*)

**Oratio Dominica* kan betyda både Herrens ord och Herrens bön. Somliga var velat få det till att Luther lärde att närvaron började med Fader vår som sjöngs före konsekrationen. Det faller på sin orimlighet att Luther här plötsligt och utan närmare förklaring skulle mena något som han aldrig tidigare lärt. S.B.

Kommentaren

[[Lutheranen 2/2002](#)]

Det är lättare för en kamel...

”Det är lättare för en kamel att komma igenom ett nålsöga än för en rik att komma in i Guds rike” säger Jesus (Matt. 19:24, Mark. 10:25, Luk. 18:25). Inte sällan sägs det i dag att kamel här betyder tjockt rep eller var en smal stadspport i Jerusalem.

Det bildspråk som vi använder är i hög grad präglad av den omgivning som vi lever i. Den betydelse som kamelen ända ner i vår egen tid har haft i främre Orienten kan utläsas i bevarade skriftliga källor. Detta karakteristiska ökendjur var både last- och riddjur liksom husdjur. Kamelmjölken utgjorde en viktig föda i öknarna och av ullen vävdes grova kläder. Johannes döparen var klädd i ”kamelhår” (Mark. 1:6). Men köttet uppfattades som orent enligt GT:s renhetslagar. En kamelryttare finns redan på 1000-talet f. Kr. avbildad på en relief i nordvästra Mesopotamien och kamelens stora roll inom nomadlivet slår också igenom i GT. Det är därför inte underligt att ordstäv och talesätt i Bibeln återspeglar detta förhållande. Jesus talar om kamelen och nålsögat och säger på ett annat ställe att de skriftlärde och fariséerna är hycklare och blinda ledare som ”silar mygg och sväljer kameler” (Matt. 23:24).

Vårt svenska ord kamel har en lång förhistoria. Över latinets *kamelos* och grekiskans

kamelon hamnar vi i Främre Orienten. Där heter kamelen t ex på hebreiska *gamal*. Därifrån kommer alltså vårt *kamel*. I en klassiskt etymologisk ordbok över svenska språket sägs det i anslutning till en utredning att kamelen och nålsögat syftar på en smal stadsport, som endast var avsedd för gående. Samma tolkning står också att läsa i Pelle Holms Bevingade ord men med tillägg av en annan gammal förklaring, jag höll just på att säga bortförklaring, att *kamelos* skulle vara en felskrivning för *kamilos* som betyder grovt skeppståg eller tross. I och för sig skulle en sådan te sig ännu mer sannolik om man tillade att de här två orden under hellenistisk tid har uttalats på alldeles samma sätt.

Men om man ser på det rika handskriftsmaterialet till NT så finns endast *kamelos*, *kamel*, fram till år 400. På 400-talet nämns trosstolkningen av patriarken Kyrillos i sjöstaden Alexandria. Annars är beläggen för *kamilos* i betydelsen skeppståg fåtaliga och sena. Den utläggningen är företrädd av den bysantinske teologen och bibelkommentatorn Theofilaktos från omkring 1100 och senare av den lärde munken Eutymios Sigabenos.

I Koranens sjunde sura – och då är vi tillbaka på 600-talet – står det också om kamelen och nålsögat, ett av de många spåren av judiskt-kristet inflytande på islam. Märkligt nog förekommer också i koranutläggningen en dubbel tolkning som bygger på två arabiska likljudande ord med bara en vokal som skiljer dem åt.

Förklaringarna med porten i muren och trossen utgör alltså senare försök att mildra anstöten i den paradoxala utsagan. Men kontrasten mellan stort och smått skall tas bokstavligt i sin fulla kraft. Jesus vill verkligen ge uttryck åt en orimlighet. Till samma typ av tillspetsade formuleringar hör Jesu ord om sila mygg och svälja kameler eller att se grandet i sin broders öga men inte bjälken i det egna (Matt. 7:3).

Det finns också åtskilliga uttryck i den äldre judendomen från århundradena närmast efter Kristus, som är besläktade med utsagan om kamelen och nålsögat. ”Inte ens i drömmen”, heter det på ett ställe, ”får man se en palm av guld eller en elefant som går igenom ett nålsöga”. Det står på ett annat ställe om en läromästare som utbrister till en annan: ”Du är väl från Pumbedisa, där man låter en elefant gå igenom ett nålsöga.” Enligt en rabbin har Gud sagt till israeliterna: ”Upplåt för mig en botens öppning så stor som ett nåls öga, så skall jag öppna portar för er som vagnar och kärror kan komma in i.” Det är genom Guds nåd som det oövervinneliga hindret genombryts.

Också på klassiskt grekiskt håll finns det formuleringar som mera avlägset erinrar om kamelen och nålsögat i NT. I sin sista stora skrift *Lagarna* säger t.ex. Platon på 300-talet f. Kr., att det är omöjligt att en särskilt god människa också är särskilt rik. Och faktiskt hävdar senare den hellenistiske filosofen Celsos i sitt angrepp på

kristendomen, att Jesus har tagit sin utsaga från Platon och förvrängt den. Den kristne kyrkoläraren Origines svarar i sin motskrift på 200-talet, att det är löjligt att tro att Jesus har studerat Platon och rekommenderar Celsos att läsa skriftordet i ljuset av vad som för övrigt står i NT, t.ex. om den trånga porten och den smala vägen som leder till livet. Fattigdomen som sådan utgör ingen fribiljett till Guds rike, slutar Origines.

Vad Jesus vill säga med den paradoxala liknelsen om kamelen och nålsögat är att det är omöjligt för en människa att med sin rikedom, egna krafter och ansträngningar komma in i Guds rike. ”Vem kan då bli frälst?” undrade lärjungarna häpet. Jesus svarade: ”För människor är det omöjligt, men inte för Gud. Ty för Gud är allting möjligt” (Mark. 10:27).

E.H.

Bakom signaturen E.H. döljer sig pastor Erik Holmqvist i Uppsala. Han var tidigare präst i Svenska kyrkan, men har numera övergått till Lutherska Konkordiekyrkan. Vi hälsar honom varmt välkommen som medarbetare i Lutheranen. *Red.*

[Lutheranen 2/2002]

Djävulens hemvist

Fråga: ”Mörkrets furste stiger ned, hotande och vred”, står det i psalmen. Vad innebär ”stiger ned”? Jag skulle snarare ha väntat mig ”stiger upp” (ur helvetet). Eller fram eller in (på scenen). Är det helt enkelt en fråga om psalmistens behov av rimord på vred? Eller finns det kristna föreställningar om en djävulens hemvist ovanom?

Svar: Citatet återfinns i Martin Luthers psalm ”Vår Gud är oss en väldig borg” (nr 124 i 1937 års psalmbok och 237 i 1986 års).

För att dra några slutsatser om vad Luther velat säga bör man naturligtvis slå upp den ursprungliga texten på tyska. I den version av den tyska texten, som jag har tillgång till, finns inte detta ”stiger ned”. Men ur frågeställarens synpunkt sett är det kanske lika relevant, också om ordvalet skall hänföras till den svenska översättaren, Olaus Petri, eller snarare den stora bearbetaren Johan Olof Wallin.

En jämförelse med motsvarande psalm i Finland visar också, att där inte finns något ”ned” antytt och inte heller i den svenska bearbetningen av Luthers psalm, som ingår i 1986 års psalmbok i Finland.

Kärnan i frågan gäller om ”stiger ned, hotande och vred”, bara handlar om rim eller om det bygger på kristna föreställningar. Den frågan kan naturligtvis ställas, även om formuleringen tycks härstamma från en bearbetning. I Bibeln finns inte explicit

utsagt varifrån djävulen härstammar. Enligt kristen tolkningstradition har han en gång ställts inför ett val om han obetingat ville ställa sig i beroende av Gud sin Skapare eller om han bara ville vara sig själv nog. Då han valde självisheten och olydnaden i uppror mot Gud, blev han utkastad ur himlen.

Själva ordet ”djävul” härstammar från grekiskans ”diabolos”, som betyder åklagaren, på hebreiska-aramaiska Satan, som betyder motståndare, en ond från Gud avfallen ande.

Han står för självishet och gudsfientlighet och Jesus kallar honom för ”denna världens furste” och ”lögnens fader”. Jesus räknar mycket tydligt med honom som en personlig andemakt. Hela Jesu mission handlade om att avvärja honom. Det finns alltså bibelställen som väl harmonierar med den formulering vi har i psalmen ”Mörkrets furste stiger ned hotande och vred”. Se t.ex. Job 1:7, Jes. 14:12, 2 Petr. 2:4.

Själva lokalkasus, pronomen som ”ned” eller ”upp”, kan vara intressanta men är naturligtvis sekundära, då kampen som pågår mellan Gud och djävulen beskrivs. Det finns t.ex. ingenting ”upp” och ”ned” i den bibeltext, som Luther bygger på (Psaltarens 46 psalm). Poängen i psalmbokens psalm är också en annan: ”Men med oss står den rätte man, vi stå av honom stödda. Frågar du vad namn han bär? Jesus Krist det är.” Där finns den kristna trons kärna.

E.H.

[^]